

Németh Péter íjkészítő beszél a szakmájáról

A FEGYVER, AMI HÍRESSÉ TETT MINKET

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

A történelemből tudjuk, hogy csaknem egész Európa népét a IX. század végén és a X. század elején, 72 esztendőn keresztül rettegés és félelem fogta el mindenütt, ahol csak megjelentek a magyarok lovascsapatai. A mai ember alig tudja elképzelni, hogyan volt lehetséges, hogy egy kisszámú népnek nem túlságosan nagy lovascsapata miként tudta háromnegyed évszázadon keresztül az akkori egész művelt világot így megfélemlíteni. Ennek oka csakis valamely előttük ismeretlen hadászati előnyük lehetett. Valószínűleg a harcmodor is egyik oka volt sikereinek, valamint az ősi magyar ló a vándorlások alatt keleti vérrrel nemesedett mongol ló volt. A lóhátról kilőtt harci nyílvevesszők 100–120 méterre hullottak alá a magasból, átütve közben lovat, ellenséges harcost. Voltak íjászok, akik egyszerre 8 nyílvevesszőt tudtak a levegőben tartani, olyan gyors egymásutánban lötték ki nyilaikat.

Az íjnak, mint élelemszerző és harci eszköznek, történelemformáló ereje a tűzgyújtás vagy a kerék feltalálásának jelentőségéhez mérhető. Sok ezer éves története

elválaszthatatlanul összeforrt az emberi kultúrák és társadalmak fejlődésével. Az íj feltalálása éppen olyan korszakalkotó jelentőségű felfedezés volt a maga idején, mint

ma az atomenergia felszabadítása. Einsteinhez hasonló zseninek kellett lennie annak, aki rájött a módjára, hogyan ejtheti el a vadat 2 m-ről történő bunkócsapás helyett, 30–40

A Fáraó íj az egyik legnépszerűbb íj

m-ről. Az íj latinul arcus (a szó az arcere igéből származik, melynek jelentése: távol tartani). Legkezdetlegesebb formája egy rugalmas faág volt, amelynek két végét összesodort hánccsal kötötték össze. Az íjnak mindmáig két alkatrésze maradt, a rugalmas ív és a rákötött ún. ideg, bár a felhasznált anyagok változtak az idők folyamán. Az íj, mint mechanikai szerkezet, lényegét tekintve nem más, mint egy olyan kétkarú rugó, amelyet húr segítségével feszítenek meg és tartanak felajzva. Az íj kihúzásakor az íjkarok külső ívére húzóerő, a belső ívére pedig nyomóerő hat, s az íj két karjában helyzeti energia halmozódik fel. Az íj a húr elengedésével ez mozgási energiává alakul és a húrra helyezett nyílvevesszőt kirepíti.

Németh Péter íjkészítő

Természetesen a műszaki fejlődés az életnek ezt a területét sem hagyta érintetlenül. Legkorábban az ideg anyaga változott meg. A juhbelet, ill. az állati inat felváltotta a lenfonál, majd a műszál. Ezt követte a nyílvevessző átalakulása, átadták helyüket az üvegszál- vagy szénszál-erősítéses műanyag csövekből készült nyílvevesszőnek. Érdekes jelenség, hogy míg az íjak anyagát tekintve szinte folyamatosan követték a műszaki fejlődés eredményeit az íjkészítők, addig az íjak felépítését, mechanikai működését illetően meglehetősen

és itt is kezdett el dolgozni, majd a Zala Bútorgyárban folytatta a munkát és végül egy maszek asztaloshoz ment. 2002-ben egy íjkészítő cég hirdetett asztaloslást Zalaboldogfán, jelentkezett és azonnal fel is vették. Egy erdélyi íjkészítő mester mellett tanulta ki az íjkészítés csínját-bínját. Két évre rá már üzlettársak lettek a tulajdonossal, és mint bedolgozó, önállóan otthon végezte a munkáját. 2008-tól különváltak és azóta egyedül dolgozik. Sokat utazott Németországba és ott látta meg először a vadnarancsfából készített

A húrbeakasztó megmunkálása

későn jelentek meg az újítások. A sportíjászat kialakulása idején még tömegesen használtak saját kezűleg, de legalábbis kézzel faragott tiszafa, hickory, vagy kőrisfa botíjakat. Később ugyanezen anyag felhasználásával, de már ipari módszerekkel előállított egyszerű, végig hajló visszacsapó íjak váltak uralkodóvá. A távlövészetben ezzel párhuzamosan összetett (többféle fa felhasználásával készült) merevszarvú visszacsapó íjakat használtak – mondja Németh Péter íjkészítő. Eredetileg épületasztalosnak tanult. A Zalai Állami Építésipari Vállalatnál volt tanuló

íjat. A Selfbow és az Angol hosszú íj készítését Bruno Balwegtől és Konrad Wögele-től, Európában a legelismertebb faíjkészítőknél tanulta.

Az íjkészítők eleinte a fa természetes görbületét, egyenességét kihasználva készítették az íjakat. A tiszafánál használják a szíjács részt, mert a szíjács rugalmasabb és jobban megfelel a célnak, míg a geszt merevebb és könnyebben törik a terhelés hatására. A többi fánál (vadnarancs, kőris, hickory, szil, akác) a geszt részből dolgoznak. A szakértő szem már a faanyag kiválasztásánál is fontos,

A hőboxba kerülő Vadász Longbow (Anubis) íjprés, légtömlővel

hiszen jó minőségű íjat csak megfelelő anyagból lehet készíteni. A jó íjkészítő már látja a fában az íjat, amit ki kell venni belőle és nem is inkább mesterség ez, hanem művészet. Fontos, hogy ne legyenek kinövések a fán, ne legyen túl görbe, ne látszódnak olyan jelek, amelyek korábbi betegségekre utalnak, ne legyen gombás a fa.

A fát megmunkálás előtt hosszan természetes úton szárították (3–7 évig). Ezután egy vonókés segítségével lenagyolták, majd hosszasan, finom megmunkálás következett, különféle ráspolyok és színelőpengék segítségével,

amíg el nem érték a kívánt anyagvastagságot. Fontos volt, hogy a fa szálait ne vágják át, különben gyengül a fegyver, akár el is törhet. A hajlós karok erejét az anyagvastagságon kívül a fafaj is befolyásolta.

Németh Péter különlegessége, hogy narancsfából is készít íjakat. Azonban a vadnarancsot egyre nehezebb beszerezni, ezért kezdett el az üvegszál-erősítésű laminált íjak készítésével is foglalkozni. A vadnarancsot rönkben veszi, felhasogatja, és 4–5 évig szárítja. Álló évgyűrűs, egyenes szálú, sűrű évgyűrűs és csomómentes anyagot használ.

A többi fát szárítva veszi pallóban, használt fafajok: juhar, kőris, wenge, bubinga, zebrano, padouk. Ezek variációiból készülnek a markolatok. Borításnak dekorfurnért használ, 0,6 mm vastagságút. Általában 4 vagy 6 rétegben készülnek, ragasztónak Smooth-on EA 40 típusú ragasztót használ, amely teljesen természetes anyagokat tartalmaz. A ragasztást és a préselést egy saját

Különböző rétegelésű markolatok

Fáraó íj markolata

Horusz íj markolata

maga által készített szorítóban és hőboxban végzi.

A munkafolyamat 6 órát igényel, 2 órát 45 fokon tartja, 2 órát 65 fokon és 2 órát 80 fokon. Kikapcsolás után addig hagyja a boxban, amíg teljesen ki nem hűl, vagyis másnap szedi ki. Ezután következik az íjforma felrajzolása, kivágása és kicsiszolása.

Majd kezdődhet az íj formázása és teljesen készre gyártása. A formázást részben sablon, részben saját elképzelés alapján végzi. A forma nagyban függ az íj erősségétől, pl. egy 30 fontos íjhoz kecsesebb, vékonyabb markolatot alakít ki, mint egy 50 fontosnál. Ezt követi a húrbeakasztó felragasztása, ami 30 fokon 4 órán át történik szintén a hőboxban, majd szintbe csiszolja. A felületeket akril lakkal

kezeli 3 rétegben, 1 alapozó és 2 réteg fedőlakkot használ. Az ideget Németországból veszi, fastflight alapanyagú. Nagyon izgalmas művelet az íj életre keltése. Ezt a szót szoros értelmében kell venni, mert először csak óvatos hajlítgatók után lehet az íjat felajzani és kifeszíteni. Reflex íjknál ez akár hetekig is eltartó lassú és türelmes munkát igényel. A visszahajló reflexformából fokozatosan kell az áthajlítást végezni a felajzott formába. A reflex íjak felajzásakor a markolat kezdetben valóban mélyebben van, mint az íjvégek. Ez a legkritikusabb szakasza a munkának. Ilyenkor pattanhat meg az íj fája, ha rosszul ragasztottunk. Ha sikerül is a felajzás, van még egy kritikus pont: a vékony íjhúr. Ha az ideg elszakad, akkor a felajzott íj visszapattanva saját magát törheti el. Ilyen kudarcok napok munkáját tehetik tönkre. Egy íj elkészítése 3 napot vesz igénybe, heti 2 db-ot készít, az eddig elkészített íjak száma több ezer darab is lehet. Legkedveltebbek a „Fáraó” és a „Horusz” elnevezésű Longbow íjak, ezekből ad el a legtöbbet. Rendelésre dolgozik, és főleg Németországba és az Európai Unió területére szállít, sajnos Magyarországról nagyon keveset rendelnek. Ennek valószínű oka az ára, mert

Lovas íjász

280–400 euróba is kerülhet egy íj. A talpon maradás feltétele véleménye szerint a folyamatos fejlesztés, amire ő is nagy gondot fordít. Reméli, hogy ezt a sok tudást és kiépített üzleti kapcsolatokat majd kisfia viheti tovább. Az a kérése, hogy vadnarancsfa-utánpótlásban segítsünk neki, mert egyre nehezebb a beszerzése, aki tud valahol vadnarancsfáról, értesítse őt! Ez a fegyver napjainkban is híressé tett minket, mert Mónus József 2010-ben egy 1226 óta fennálló mongol rekordot döntött meg: a Nyílegyenes Távlövő Bajnokságon 508,74 méterre lőtte a nyílvesszőjét, hasonló messzire (503 méterre) előtte utoljára egy Esunkhei nevű mongol harcos tudott ellőni Dzsingisz Kán egyik ünnepi versenyén. Mónus akkor 140 méterrel lőtt többet, mint a második helyezett. Azóta meghódította Amerikát is, ahol az időjárás körülményekkel is meg kell küzdenie. Tavaly

szeptemberben, az amerikai Utah államban lévő Grand Salt Flatsen rendezett nemzetközi távlövő versenyen például a száraz, meleg sivatagi éghajlaton sorra szakadtak szét az íjak. Mónus a meleg miatt nem tudta használni a 100 font (45,95 kg) húzóerejű íjat, helyette 54 fontossal lőtt, és így is két világrekordot ért el: az összetett tradicionális íjak korlátlan erejű Turkish kategóriájának 2008-ban felállított világcúcsát több mint 32 méterrel lőtte túl, a vadásznyílvessző stílusban pedig a korábbi rekordot több mint 60 méterrel verve, 274 méternél landolt a nyila. ■

Forrás:

Szepesi József: Íjkészítés
szakdolgozat, Sopron, 2000.
https://index.hu/sport/hirek/2015/09/07/monus_jozsef_negy_vilagcsuccsal_zart/

Fotó:

Németh Péter,
Gerencsér Kinga

Mónus József 1226 óta fennálló mongol rekordot döntött meg és meghódította Amerikát is